

SZANISZLÓ KRISZTIÁN*

A magyar kulturális intézményrendszer csoportosítási szempontjai¹

A kulturális intézmények csoportosítása a fenntartó személye szerint

Állami fenntartású intézmények

Magyarországon a rendszerváltozás és a négysektoros gazdaság kialakulása után is az állam maradt a legjelentősebb kulturális intézményfenntartó és a legmeghatározóbb szereplő a kultúrafinanszírozásban és a mecenatúrában.

Elmondható, hogy az állami intézményfenntartás a hatósági, szakhatósági feladatokat ellátó intézményekben, a kevés saját bevételt termelő közgyűjteményi struktúrákban és a kevésbé profitábilis magas művészeti ágazatokban maradt jelentős. A piaci körülmények között jól működő szórakoztató popkultúrában és a jelentős saját bevételek termelésére alkalmas kulturális iparágakban, mint pl. a kreatív ipar, a könyv és lemezkiadás, a műkincs kereskedelem vagy a könnyűzenei menedzsment, az állami szerepvállalás jelentősen visszaesett a piacgazdaság kialakulásának természetes folyamányaként. Ezekben a kulturális piacon a reguláció és a mecenatúra tevékenységeit leszámítva az állami beavatkozást nem tekinthetjük kívánatosnak azokat az eseteket leszámítva, amikor a piaci torzulásokat, válságokat, a piaci monopóliumok és oligopol szereplők térnyerését csak az állam ideiglenes megjelenése tudja ellenpontosítani.

Az állami szektorban a legjelentősebb intézményfenntartó a kultúráért felelős szaktárca-ként az Emberi Erőforrások Minisztériuma (EMMI). Az EMMI portfóliójába jelenleg 22 kulturális profilú költségvetési szerv, 13 nonprofit gazdasági társaság, 2 alapítvány és 1 közalapítvány tartozik. Állami költségvetési szervként működik a Magyar Nemzeti Levéltár (MNL), a legjelentősebb muzeális intézmények, mint pl. a Magyar Nemzeti Múzeum, valamint a Szépművészeti Múzeum és a Magyar Nemzeti Galéria, nemzeti könyvtárként az Országos Széchényi Könyvtár (OSZK) és az Országos Idegennyelvű Könyvtár (OIK) is. Az állami fenntartású közgyűjtemények közül egyedül a Robert Capa Kortárs Fotográfiai Központ működik nonprofit kft. formájában. Az állami kulturális mecenatúra legfontosabb közigazgatási intézményeként működő Nemzeti Kulturális Igazgatósága (NKAI) is az

* PhD hallgató, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kar.

¹ Jelen tanulmány témáját ld. részletesebben kifejtve: SZANISZLÓ Krisztián: *Magyarország kulturális térképe felülnézetből*. Ráth Lépcső Tudásközpont, Budapest, 2018.

EMMI fenntartásában működött önálló költségvetési szervként egészen 2017-ig. A bürokráciacsökkentés folyamatában azonban nem igazán voltak tekintettel az NKAI sajátos szerepével, így az NKAI 2016. december 31-ével jogutódlással megszűnt, illetve beolvadt az EMMI támogatáspolitikájának pénzügyi lebonyolítójaként működő Emberi Erőforrás Támogatáskezelőbe (EMET), annak egyik önálló igazgatóságaként.²

Az előadó-művészeti szervezetek között már nagyobb szórást találunk. Az általánosan jellemző működési forma ezen a területen a nonprofit gazdasági társaság, ezen belül is a nonprofit kft (Nkft.). A Nemzeti Táncszínház, a Művészetek Palotája (MÚPA) működik ilyen formában, míg a Nemzeti Színház kiemelkedően közhasznú nonprofit Zrt.-ként jött létre. Az állami fenntartású szimfonikus zenekarok, így a Magyar Nemzeti Filharmonikus Zenekar és a Concerto Budapest Zenekar, valamint az állami fenntartású néptáncegyüttesek, így pl. a Honvéd Együttes, továbbá a Fővárosi Nagycirkuszt (FNC) és a Baross Imre Artistaképzőt is működtető állami cirkuszvállalat, a MACIVA is nonprofit kft.-ként működik. Az állami fenntartású előadó-művészeti szervezetek között is találunk azonban költségvetési szerveket, a Magyar Állami Operaházat (MÁO), a Budapesti Operettszínházat és a Pesti Magyar Színházat. Az állami kulturális intézményrendszerben „vegetálnak” olyan tetszhalott állapotban lévő gazdasági vállalatok és civiljogi társulások is, mint a Nemzeti Filharmonia Ingatlanfejlesztési Kft. vagy a Magyar Történelmi Film Közalapítvány.³

Az alkotó és képzőművészet terén a legfontosabb állami fenntartású intézmény a Magyar Alkotóművészeti Közhasznú Nonprofit Kft., mely 2011-ben jött létre a Magyar Alkotóművészeti Közalapítvány jogutódjaként, megörökölvén annak 7 milliárd Ft-os ingó és ingatlanvagyonát. A MANK üzemelteti a szentendrei és a hódmezővásárhelyi művésztelepeket, hat alkotóházat tart fenn, kiállításokat szervez és közreműködik az önkormányzati tulajdonú műteremlakások bérbeadásában.⁴ A MANK mindezek mellett művészeti szolgáltatásokat nyújt a Magyar Mecénás Program⁵ keretében, valamint lebonyolítóként részt vesz az állami művészeti ösztöndíjak odaítélésében.

Az állami kulturális intézményfenntartás bonyolultságát mutatja, hogy nem a kultúráért felelős EMMI a kizárólagos intézményfenntartó tárca a szférában. A közgyűjtemények közül pl. a Magyar Mezőgazdasági Múzeum és Könyvtár irányító szerve az Agrárminisztérium (FM),⁶ a Hadtörténelmi Intézet és Múzeum pedig a Honvédelmi Minisztérium (HM),⁷ míg az időszaki kiállításoknak is helyt adó Várkert Bazár és a Budai Várban található egykori Honvéd Főparancsnokság épületét a Miniszterelnökség tulajdonosi joggyakorlása alatt álló Várgondnokság Közhasznú Nonprofit Kft. kezeli.⁸ A külföldi magyar intézeteket összefogó Balassi Intézet 2010-14. között a Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium (KIM), majd annak megszűnését követően a Külgazdasági és Külügyminisztérium (KKM) fenntar-

² 1312/2016. (VI. 13.) Korm. határozat a központi hivatalok és a költségvetési szervek formájában működő minisztériumi háttérintézmények felülvizsgálatával kapcsolatos intézkedésekről, 1. melléklet, 1/k) pont.

³ 33/2014. (IX. 16.) EMMI utasítás az Emberi Erőforrások Minisztériuma Szervezeti és Működési Szabályzatáról (a továbbiakban: EMMI SZMSZ) 4. függelék I/5. pont, II/1. és II/2. pontok.

⁴ <http://www.alkotomuveszet.hu/index.php/mank/celok-es-feladatok> (2016. 08. 29.)

⁵ Ld. bővebben: <http://www.alkotomuveszet.hu/index.php/mank/magyar-mecenas-program> (2016. 08. 29.)

⁶ Magyar Mezőgazdasági Múzeum és Könyvtár Alapító Okirat. 2015. 3.1. pont. <http://www.mezogazdasagimuzeum.hu/assets/kozerdeku-adatok/alapito-okirat2015.pdf> (2016. 08. 29.)

⁷ <http://www.militaria.hu/fenntarto> (2016. 08. 29.)

⁸ <http://www.vargondnoksag.hu/cegadatok.html> (2016. 08. 29.)

tásában működött,⁹ ám 2016. szeptember 1-jével a Balassi Intézet beleolvadt a KKM szervezeti struktúrájába,¹⁰ létrehozván ezzel a külföldi magyar intézetekért és nemzetközi oktatási kapcsolatokért felelős helyettes államtitkár szervezeti egységét,¹¹ mely pozíciót a Balassi Intézet korábbi főigazgatója tölti be.

Az állami intézmények aránya a közgyűjteményi szektorban, azon belül is a levéltárak között a legjelentősebb, de számottevő a muzeális intézmények és az előadó-művészeti szervezetek között is. A levéltárakról szóló törvény 2012-es módosításával a 19 megyei közlevéltár önkormányzatiból állami fenntartásba került át, létrehozva ezzel a Magyar Nemzeti Levéltárat (MNL). Emellett állami fenntartásban működik és az Országgyűlés költségvetési fejezetében szerepel önálló címként az Állambiztonsági Szolgálatok történeti Levéltára (ÁBTL) is.

Az állam intézményfenntartó funkciói mellett a Nemzeti Kulturális Alapon (NKA) keresztül a kulturális mecenatúra fő letéteményese, a nagy, teljesen vagy részben állami tulajdonú vállalatok részt vállalnak a kulturális szponzorációban, az önkormányzatok kulturális feladatellátását, intézményfenntartó működési támogatását is a központi költségvetés alrendszereiből finanszírozzák.¹² A költségvetési szervek finanszírozása normatív módon, a központi költségvetés fejezeti kezelésű előirányzataiból történik, míg az állami tulajdonú gazdasági társaságokkal rendszerint egy éves hatályú egyedi támogatási szerződéseket köt a fenntartó tárca.¹³

Az állami fenntartású intézményeknek kevésbé kell a profitabilitás és az üzleti megtérülés kérdéseivel foglalkozniuk, így jobban fókuszálhatnak a minőségi kulturális szolgáltatásnyújtásra és feladatellátásra. Ugyanakkor minél kevesebb saját bevételt termel egy intézmény, annál jobban kiszolgáltatottjává válik az állami működési támogatásnak.¹⁴ A szűkülő állami forrásokért való verseny azonban, különösen egy gazdasági válság idején, a nem állami szereplők finanszírozási képességének gyengülése okán sokszor agresszív konkurenciaharcra válik az egymással sokszor ellentétes érdeket megjelentítő lobbicsoportok között.¹⁵ Egy kulturális intézmény alapvető céljai közé tartozik a minőségi kulturális szolgáltatás nyújtása vagy termék értékesítése, a közönség vagy a látogatók lehető legnagyobb létszámának az intézménybe való bevonása, ezáltal a saját bevételek növelése, mely a hatékony és transzparens gazdálkodásnak, az állami költségvetési támogatásnak és külső szponzorok, mecénások bevonásának köszönhetően nyereséges mérlegű gazdálkodást eredményezhet.¹⁶

⁹ Ld. bővebben: A külgazdasági és külügyminiszter 29/2017. (VII. 26.) KKM utasítása a Külgazdasági és Külügyminisztérium Szervezeti és Működési Szabályzatáról (a továbbiakban: KKM SZMSZ)

¹⁰ 1312/2016. (VI. 13.) Korm. hat. 7/a) pont.

¹¹ KKM SZMSZ, 57-60. §.

¹² HARSÁNYI László: *A magyar kulturális szféra makrogazdasági jellemzői*. In: Daubner Katalin – Horváth Sándor – Petró Katalin (szerk.): *Kultúra-gazdaságtani tanulmányok*. Aula, Budapest, 2002. 156.

¹³ A költségvetési finanszírozási szisztémák az átalakuló minisztériumi és háttérintézményi struktúrák mellett sem változtak jelentős mértékben a rendszerváltás utáni évtizedekben. Ld. erről KONCZ Gábor: *A kultúra mai finanszírozási szisztémája. Szín. Közösségi Művelődés. A Magyar Művelődési Intézet folyóirata* 3 (2005) 53-54.

¹⁴ RADVÁNYI Éva: *Esettanulmányok - A Magyar Mezőgazdasági Múzeum*. In: Kenéz András (szerk.): *Menedzsment a kultúrában - Esettanulmányok*. Modern Üzleti Tudományok Főiskolája, Tatabánya, 2004. 58.

¹⁵ KONCZ, 2005. 53.

¹⁶ DARUKA Magdolna: *Kulturális intézmények, vállalkozások működésének, termelésének, költségeinek sajátosságai*. In: Daubner Katalin – Horváth Sándor – Petró Katalin (szerk.): *Kultúra-gazdaságtani tanulmányok*. Aula, Budapest, 2002. 54-57.

Önkormányzati fenntartású intézmények

Az állami mellett az önkormányzati fenntartású intézmények is a költségvetési szektor részét képezik, így gazdasági determinációik is sok szempontból hasonlóak. Az állami költségvetési szektorhoz hasonlóan az önkormányzatok is költségvetési szerv vagy nonprofit gazdasági társaság formájában tartják fenn intézményeiket.

Az önkormányzati törvény a helyi önkormányzatok számára kötelező feladatként írja elő a kulturális szolgáltatásokat, ezek között pedig külön nevesíti az előadó-művészeti szervezetek, filmszínházak és a helyi közművelődés támogatását, a helyi kulturális örökség védelmét, és kiemelten hangsúlyozza a nyilvános könyvtári ellátás szükségességét,¹⁷ mely kötelező önkormányzati feladat.¹⁸ Az önkormányzati törvény a speciális, kétszintű önkormányzatiság miatt nem a helyi önkormányzatok között, hanem *sui generis* jogalanyként nevesíti a fővárosi önkormányzatot, mely esetében a törvény azonos kulturális szolgáltatásokat sorol fel taxációval, ám már ezen intézmények országos szerepkörével összefüggésben,¹⁹ a jogszabály pedig külön nevesíti a kiemelt kulturális örökség védelmét.²⁰

A 2012-es átfogó önkormányzati reform következtében a megyei levéltárak állami fenntartásba kerültek át, a megyei múzeumok pedig a megyei jogú városok fenntartásába, így a megyei, tehát a területi önkormányzatok intézményfenntartó szerepköre megszűnt, és egyedül a települési önkormányzatok maradtak meg kulturális intézményfenntartóként. Pest megyében Szentendre, Komárom-Esztergom megyében pedig Tata városa kapta meg a megyei hatókörű városi múzeumok fenntartási jogát, a többi megyében a megyeszékhely megyei jogú városoknak kell ezt a feladatot ellátniuk.²¹

A kulturális törvény a közművelődési és a muzeális intézmények tekintetében meghatározza az állami és az önkormányzati intézményfenntartók feladatait, valamint az intézményfinanszírozás és a szakmai irányítás alapelveit.²² A kulturális törvény alapján az államnak kötelezettsége a központi költségvetés terhére, a helyi önkormányzatok költségvetési fejezetében támogatnia a megyei hatókörű városi múzeumok állami feladatellátását.²³

Az állami fenntartásban működő néhány nagy könyvtár, mint a nemzeti könyvtárként funkcionáló Országos Széchényi Könyvtár (OSZK), az Országgyűlési Könyvtár (OGYK), az Országos Idegennyelvű Könyvtár (OIK), valamint az állami felsőoktatási intézmények és a központi államigazgatási szervek szakkönyvtárait leszámítva a nyilvános közkönyvtári hálózat fenntartása is az önkormányzatok feladata. A Fővárosi Önkormányzat fenntartásában működő, mintegy 50 tagintézménnyel rendelkező Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár (FSZEK) a legnagyobb önkormányzati közkönyvtár hazánkban, de a megyei jogú városok által fenntartott megyei könyvtárak jelentősége is nagy. Az állam a központi költségvetés terhére az OSZK, az OIK, az OGYK és az egyetemi könyvtárak feladatellátását az adott fenntartó fejezeti költségvetésében, míg az FSZEK, a megyei és a települési önkormányzatok feladatellátását a helyi önkormányzatok költségvetési fejezetében támogatja.²⁴ A nyilván-

¹⁷ 2011. évi CLXXXIX. törvény Magyarország helyi önkormányzatairól (a továbbiakban: Ötv.) 13. § (1) bek. 7. pont.

¹⁸ 1997. évi CXL. törvény a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről (a továbbiakban: Kultv.) 64. § (1) bek.

¹⁹ Ötv. 23. § (4) bek. 16. pont.

²⁰ Ötv. 23. § (4) bek. 17. pont.

²¹ Kultv. 45. § (2) bek.

²² Kultv. 1. § e) pont.

²³ Kultv. 51/A § (2)-(4) bek.

²⁴ Kultv. 70. § (2) bek.

nos könyvtárak jegyzékében szereplő intézmények fenntartói útján a kultúráért felelős minisztérium, az EMMI által minden évben kiírt, állománygyarapítási érdekeltségővel pályázatokon is indulhatnak. E támogatás elosztásának szabályait a kultúráért felelős miniszter jogosult rendeletileg meghatározni.²⁵

Az önkormányzati fenntartású intézmények aránya a közművelődésben a legmagasabb. Állami fenntartásban csak a közművelődési hatósági és képzési feladatokat ellátó, ám 2017. január 1-jétől jogutódlással megszűnt Nemzeti Művelődési Intézet (NMI), és a vegyes profilú Hagyományok Háza (HH) van, utóbbiban is a művészeti és közgyűjteményi feladatellátás jelentékenyebb, mint a közművelődési funkciók.

Az önkormányzatok ún. integrált közösségi és szolgáltató tereket is létrehozhatnak. Főként kisebb városokban jellemző, hogy a könyvtári és a közművelődési ellátást, vagy akár bizonyos oktatási feladatokat és a helyi sportlétesítmény üzemeltetését egy összevont önkormányzati intézmény végzi, mely lehet egy költségvetési szerv vagy egy nonprofit gazdasági társaság is.²⁶ A kulturális törvény a 15 ezer főnél kisebb lakosságú településeken engedélyezi a feladatellátás veszélyeztetése nélkül, hogy a muzeális intézmények működtetését, a települési közművelődési feladatokat és a nyilvános könyvtári ellátást egy szervezetben lássák el.²⁷

A kulturális törvény hangsúlyozza, hogy a közművelődés feltételrendszerének biztosítása alapvetően állami és helyi önkormányzati feladat,²⁸ a megyei jogú városi és a fővárosi kerületi önkormányzatoknak közművelődési intézményt, a községeknek pedig közművelődési intézményt vagy közösségi színteret kell biztosítaniuk a helyi lakosság számára.²⁹ Ugyanakkor a törvény lehetőséget biztosít a helyi önkormányzatoknak, hogy a közművelődési feladatellátást egy ún. közművelődési megállapodás megkötésével „kiszervezzék” vagy inkább rábízák helyi civil szervezetekre vagy kulturális vállalkozásokra. Ez esetben a közművelődési intézmény vagy közösségi színtér működtetésével megbízható egy egyesület, alapítvány vagy egy magánvállalkozó is.³⁰ A közművelődési megállapodás egy szerződéses jellegű, kétoldalú kötelelem, melyben pontosan rögzíteni kell a biztosítani kívánt közművelődési szolgáltatást pénzügyi, személyi és tárgyi feltételeivel együtt, a szolgáltatás vagy szolgáltatások díját, az abban érintettek személyi körét, valamint azt is, hogy milyen szolgáltatások vehetőek igénybe térítésmentesen, illetve a térítési díjjal a lakosság számára. A közművelődési szolgáltatás rendszeres biztosításához és az önkormányzat által fizetendő ellenérték meghatározásához az is szükséges, hogy rögzítsék a közművelődési megállapodásba foglalt intézmény vagy közösségi színtér nyitvatartását, valamint a szolgáltatás rendszerességét és minimális időtartamát.³¹

Az önkormányzati intézményfenntartók súlya a közművelődésben és a közkönyvtári ellátásban a legszámottevőbb, de az önkormányzatok az előadó-művészeti szervezetek fenntartói között is fontos szereplők. Több fontos fővárosi színház,³² a vidéki nemzeti színház-

²⁵ Kultv. 70. § (3)-(4) bek.

²⁶ Kultv. 74. §.

²⁷ Kultv. 91/A. § (1) bek.

²⁸ Kultv. 73. § (2) bek.

²⁹ Kultv. 78. § (2)-(3) bek.

³⁰ Kultv. 75. §.

³¹ Kultv. 79. §.

³² Pl. Vígszínház.

zak,³³ a megyei jogú városok színházai, a vidéki szimfonikus zenekarok és énekarok, koncerttermek, több kiemelt táncegyüttes³⁴ is a települési önkormányzatok fenntartásában működnek, melyek a vidéki művészeti élet fontos mecénásai. Az előadó-művészeti szervezetek fenntartása vagy támogatása az önkormányzatok önként vállalt feladatai közé tartozik.³⁵

Az állam és az önkormányzatok három-öt éves időtartamú, meghosszabbítható hatályú közszolgáltatási szerződés kötésével is támogathatják a nem a saját fenntartásukban lévő, ám nyilvántartásba vett előadó-művészeti szervezeteket. Csak azok az előadó-művészeti szervezeteket rendelkezhetnek az előadó-művészeti törvény szerinti kiemelt vagy nemzeti minősítéssel, melyek állami vagy önkormányzati fenntartásban vannak, illetve közszolgáltatási szerződést kötöttek az állammal vagy egy helyi önkormányzattal.³⁶ A közszolgáltatási szerződés a közművelődési megállapodáshoz hasonló, csak éppen megkötésére annál több alaki és anyagi jogi feltételt ír elő a törvény. A közszolgáltatási szerződésnek tartalmaznia kell a nyújtandó előadó-művészeti szolgáltatás pénzügyi, személyi és tárgyi feltételeit, a releváns szolgáltatások pontos leírását, mutatószámait és helyét, a szerződő előadó-művészeti szervezet szolgáltatásnyújtással összefüggő jogait és kötelezettségeit, a szolgáltatásnyújtás tárgyi feltételeihez kapcsolódva a szolgáltatások nyújtásához szükséges tárgyi eszközök vagyoni helyzetét, a birtokbaadás feltételeit és a használatra, karbantartásra, visszaszolgáltatásra vonatkozó részletszabályokat is. Fontos, hogy a közszolgáltatási szerződés tartalmazza a szolgáltatás kezdőidőpontját, időbeli hatályát, a módosítás és a felmondás eseteit, illetve a szerződésszegés jogkövetkezményeit, melyet legtöbbször kötbérfizetéssel szankcionálnak a felek, a súlyos szerződésszegés pedig a közszolgáltatási szerződés rendkívüli hatályú felmondásának is indokálul szolgálhat.³⁷ A helyi önkormányzati fenntartású előadó-művészeti szervezet és az állam által kötendő közszolgáltatási szerződésekhez a fenntartó önkormányzat előzetes egyetértése szükséges, ugyanez igaz fordított relációban is.³⁸

Kulturális vállalkozók és vállalkozások

A kultúra kommercializálódása és a szórakoztatóipar előtérbe kerülése a magas művészetekkel szemben világjelenség az elmúlt évtizedekben. A kulturális magánvállalkozások elsősorban azokban a kulturális iparágakban tudtak teret nyerni, ahol a kulturális javakat lehetséges nem közjavakként, hanem áruként és szolgáltatásokként pozicionálni, és a kulturális vállalkozási tevékenység nem ráfizetéses, hanem kellő hatékonysággal és vállalkozói érzékkel párosulva a profitabilitással kecsegtet. Ezek közé a kulturális iparágak közé tartozik a kreatív ipar, a divat, a formatervezés, a könnyűzenei szféra és a filmgyártás, de a könyvkiadás is.

Arról sem szabad elfeledkezni, hogy a kulturális magángazdaságban sok az ún. kényszervállalkozó. A merev adójogszabályok miatt sok közművelődési intézményben, de muzeális intézményeknél és színházi társulatoknál is elterjedt a kényszervállalkozói foglalkoztatási forma a kedvezőbb adózási és járulékfizetési lehetőségek kihasználása érdekében.³⁹ Az

³³ Szegedi Nemzeti Színház.

³⁴ Pl. Szegedi Kortárs Balett.

³⁵ 2008. évi XCIX. törvény az előadó-művészeti szervezetek támogatásáról és sajátos foglalkoztatási szabályairól (a továbbiakban: Emtv.) 3. §.

³⁶ Emtv. 11. § (2)-(3) bek.

³⁷ Emtv. 13. § (1)-(2) bek.

³⁸ Emtv. 13. § (3) bek.

³⁹ HARSÁNYI, 2002. 157-159.

egyszerűsített vállalkozási adó (EVA) és az egyszerűsített közteherviselési hozzájárulás (EKHO) bevezetése is segítette az egyéni vállalkozóként történő foglalkoztatási forma elterjedését elsősorban az előadóművészek között. Az Európai Unió integrációjával járó pályázati források sokat segítettek az alapvetően tőkeszegény kulturális magánvállalkozásoknak, de a 2008-as világgazdasági válság következtében beszűkültek az igénybe vehető szponzoráció és mecenatúra lehetőségei, a hitelek megrágultak, így sok kulturális magánvállalkozás is tönkrement.

A nonprofit szektor: civil és egyházi fenntartású intézmények

A rendszerváltást követően az állami-önkormányzati fenntartású kulturális intézmények számának, finanszírozásának és társadalmi befolyásának csökkenése hívta életre a nonprofit szektort. A nonprofit szektor által fenntartott kulturális intézmények számának és jelentőségének növekedése azt mutatja, hogy a '90-es években plurálisabbá váló kulturális közegben valós társadalmi igény jelentkezett a kulturális intézményrendszer megújítására, nemcsak kvantitatív, hanem kvalitatív alapokon is. A nonprofit szektor növekvő szerepe nemcsak Kelet-közép Európára jellemző, hanem az Egyesült Államokra és Nyugat-Európára is. Ebből univerzális jelleggel a jóléti állam kulturális szolgáltatásának kudarcra olvasható ki, és az, hogy a közönség kulturális igényeit már nem tudta képviselni a hivatalos, állami kultúrpolitika.⁴⁰

A civil szférát egy olyan harmadik szektornak tekinthetjük, mely képes összhangba hozni az egyéni és társadalmi szükségleteket, valamint feloldani az állami és a piaci szféra között feszülő ellentmondásokat azáltal, hogy az egyéni érdekek és szükségletek a közjó szolgálatába integrálódhatnak. Pl. azáltal, hogy az egyéni művészi alkotás, az alkotások előadása és a kultúráközvetítés egyéb formái nemcsak az alkotóknak és előadóknak jelentenek szereplési és érvényesülési lehetőségeket, hanem társadalmi közjavakat vagy élményjóságokat is előállítanak.⁴¹

A kulturális civil szférába tartoznak az alapítványi, egyesületi fenntartású kulturális intézmények, valamint a közalapítványok és közhasznú társaságok „örökébe lépő” nonprofit gazdasági társaságok, melyek közül a legelterjedtebb társasági forma a nonprofit korlátolt felelősségű társaság. Fontos elvi elhatárolás, hogy álláspontunk szerint a többségi állami vagy önkormányzati tulajdonú, intézményfenntartásban érdekelt nonprofit gazdaságok a működési forma ellenére a fenntartó személye miatt nem sorolhatóak a civil szférába.

Működési formától a kulturális civil szervezetek közös jellemzői közé tartozik, hogy ugyan folytathatnak gazdálkodó tevékenységet, ez azonban nem szolgálhatja a tulajdonosok profitszerzését, hanem a gazdálkodó tevékenység során szerzett nyereséget vissza kell forgatni a civil szervezet céljainak megvalósulását segítő működésbe. Az is közös jellemző, hogy a civil kulturális szervezetek gazdálkodási jellegű tevékenységeikkel nem képesek olyan mértékű saját bevételekre szert tenni, mely kitermelné a dologi és bérjellegű költségeket. A fenntartható működés érdekében így rá vannak szorulva a normatív és közvetlen állami támogatásokra, a mecenatúrára, az adományozásra és a szponzorációra.⁴²

⁴⁰ DARUKA, 2002. 78.

⁴¹ KLAMER, Arjo –WIM ZUIDHOF, Peter: *A harmadik szféra szerepe a művészetek világában*. In: Daubner Katalin – Horváth Sándor – Petró Katalin (szerk.): *Kultúra-gazdaságtani tanulmányok*. Aula, Budapest, 2002. 179.

⁴² Ld. erről bővebben SCHNEIDER Erika: *Művészeti szponzoráció*. In: Zachar Balázs – Dér Csaba Dezső (szerk.): *Új utak a művészeti menedzsmentben*. Arts & Business Kiadó, Budapest, 2011. 92-93.

A kulturális civil szerveződések az alkotó és előadó-művészetekben, valamint a közművelődésben, azon belül pedig az ismeretterjesztésben és a hagyományőrzésben vannak nagyobb mértékben jelen. A közgyűjtemények között jellemzően kevés a civil szervezet, bár a muzeális intézmények között találni ilyet.⁴³

A kulturális civil szférában egyfajta kölcsönös függőségek rendszere is létrejön, melyben sokat számítanak az olyan szubjektív tényezők, mint a személyes kapcsolatok, kölcsönös szívességek. Itt nemcsak a baráti és családi kapcsolatokról van szó az adományozás, a mecenatúra vagy a kortárs műkincspiac tekintetében, hanem az önkéntesség és az intézmények köré szerveződő baráti körök fontosságáról a kulturális életben, valamint a művészek közötti informális hálózatok szervezéséről, melyek a piaci információk és a szívességi munkák, szolgáltatások terjedésének fórumai is egyben.⁴⁴

A kulturális intézmények csoportosítása az intézmény jogi formája szerint

Költségvetési szervek

Az állam és a helyi önkormányzatok alapvetően költségvetési szervekként tartják fenn kulturális intézményeiket. A költségvetési szerveket alapító okirattal hozzák létre, finanszírozásuk az irányító szervük saját költségvetéséből történik. Ez a települési önkormányzatok fenntartásában lévő költségvetési szerveknél értelemszerűen az önkormányzat költségvetését jelenti, az állami fenntartásban lévő központi költségvetési szervek esetében pedig a finanszírozás az irányító szervként eljáró minisztérium költségvetési fejezetéből történik.

A kulturális költségvetési szervek dolgozói és vezetői általában a közalkalmazottak jogállásáról szóló törvény hatálya alá tartozó közalkalmazottak.⁴⁵ A költségvetési szervek vezetői főigazgatói vagy igazgatói beosztásban dolgoznak, pályázati úton kerülnek kinevezésre, legfeljebb öt éves időtartamra, az intézményvezetői pozíció betöltésének alkalmassági feltételeit, a pályázattal és elbírálási eljárást a közalkalmazotti törvény ágazat specifikus végrehajtási rendelete,⁴⁶ a felmentés védelmet és a felmentés egyes különleges eseteit pedig az egyes ágazati törvények szabályozzák.⁴⁷

A költségvetési szervek alapító okirata a technikai adataikon⁴⁸ túl tartalmazza a gazdálkodási besorolását és szakmai besorolását, az irányító szervét, a működési körét és a közfeladatát, alap és vállalkozási tevékenységeit, szakfeladatait az ún. TEÁOR számok szerinti besorolással. Az alapító okirat megállapítja a költségvetési szerv vállalkozási tevékenységének éves maximális kiadási előirányzatát is. Az alapító okirat tömören bemutatja a költségvetési szerv vezetési struktúráját és foglalkoztatási jogviszonyait. Az Országos Széchényi Könyvtár (OSZK) pl. egy országos, önállóan gazdálkodó és működő költségvetési szerv, mely szakmai besorolása szerint a nemzeti könyvtár. Irányító szerve a kultúráért felelős tárcaként az Emberi Erőforrások Minisztériuma (EMMI), közfeladata pedig a kulturális törvény értelmében vett nemzeti könyvtári tevékenység. Az alapító okirat deklarálja a nyilvános könyvtári működést és az OSZK vállalkozási tevékenységből származó éves kiadási

⁴³ Pl. a Kovács Gábor műgyűjtő által létrehozott KOGART Alapítvány tartja fenn a budapesti KOGART Házat.

⁴⁴ KLAMER – ZUIDHOF, 2002. 178-181.

⁴⁵ Ld. bővebben 1992. évi XXIII. törvény a közalkalmazottak jogállásáról.

⁴⁶ 150/1992. (XI. 20.) Korm. rendelet a közalkalmazottak jogállásáról szóló 1992. évi XXXIII. törvény végrehajtásáról a művészeti, a közművelődési és a közgyűjteményi területen foglalkoztatott közalkalmazottak jogviszonyával összefüggő egyes kérdések rendezésére (a továbbiakban: Kjtvrh.)

⁴⁷ Pl. Emtv. 30. §.

⁴⁸ Intézmény elnevezése, székhelye, működési helye, telephelyei.

előirányzatát az éves kiadások 15%-ában limitálja. Az alapító okirat arra is kitér, hogy az intézmény élén a főigazgató áll, aki felett a munkáltatói jogokat a kultúráért felelős miniszterként az emberi erőforrások minisztere gyakorolja, munkáját pedig egy gazdasági vezető segíti.⁴⁹

Azokat a kulturális intézményeket „éri meg” költségvetési szervként fenntartani, melyek nem termelnek jelentős mértékű saját bevételt, nem piaci szereplőkkel versengve működnek, és nincs jelentős forgalmuk sem. Az olyan intézmények is csak költségvetési szerv formájában működhetnek, melyek hatósági feladatokat látnak el. Költségvetési szervek jellemzően a könyvtárak, levéltárak, és a gyűjtőkörűkhöz hasonló hatósági hatásköreik miatt a muzeális intézmények és az örökségvédelemhez kapcsolódó intézmények. Ugyanakkor az előadó-művészeti szervezetek és a közművelődési intézmények között is találunk költségvetési szerveket.

Nonprofit gazdasági társaságok

A rendszerváltás követően nemcsak a civil szervezetek hoztak létre alapítványokat, egyesületeket, hanem az állami, önkormányzati fenntartók által létrehozott közalapítványok és közhasznú társaságok is nagyon elterjedt társasági jogi formává váltak.⁵⁰ A 2006-ban hatályba lépett új gazdasági társaságokról szóló törvény 2009 júliusáig adott türelmi időt a közhasznú társaságoknak, hogy más társasági jogi formát választva átalakuljanak, ellenkező esetben a jogutód nélküli megszűnés várt rájuk.⁵¹ Egy 2006-os törvénymódosítás hasonló módon a közalapítványok megszűnését vagy átalakulását ösztönözte azáltal, hogy megtiltotta újabb közalapítványok létrehozását.

Ez is segítette a nonprofit gazdasági társaságok, elsősorban Nkft.-k alapítását. Az elnevezés megtévesztő lehet, mert nonprofit gazdasági társaságok az állami és önkormányzati szektorban is létrejöttek a költségvetési szervek, közhasznú társaságok és közalapítványok átalakulásával.

Az előadó-művészeti szervezeteknek járó társasági adó kedvezmény igénybevételére a költségvetési szervek mellett csak a nonprofit gazdasági társaságok képezhetnek feltölthető keretet, így ez a működési forma nemcsak a civil szférában, hanem a forprofit szektorban is elterjedt. Ez a gyakorlatban úgy működik, hogy pl. egy koncertterem forprofit tevékenységeit, ilyen a vendéglátás és a létesítménygazdálkodás, üzemeltetés, egy forprofit gazdasági társaság szervezi. Ezzel szemben a nonprofitként elszámolható tevékenységeket, pl. a koncertszervezést egy másik nonprofit társaság szervezi azonos vagy hasonló tulajdonosi háttérrel.⁵²

A nonprofit és a forprofit gazdasági társaságok működése közötti legfontosabb különbség, hogy a forprofit gazdasági társaságok pénzügyi és gazdálkodási tevékenysége után képződő nyereséget, osztalékot nem oszthatják fel, fizethetik ki a tulajdonosok részére, hanem azt vissza kell forgatni a társaság nonprofit tevékenységeinek finanszírozására. A gyakorlatban azonban ennél a társasági formánál is, ha a tulajdonos munkaviszonyt létesít a társaság-

⁴⁹ Ld. Az Országos Széchényi Könyvtár Alapító Okirata (a módosításokkal egységes szerkezetben) <http://www.oszk.hu/sites/default/files/OSZK-alapito-okirat-2014.pdf> (2016. 09. 04.)

⁵⁰ DARUKA, 2002. 81-82.

⁵¹ http://www.penzcentrum.hu/vallalkozas/vegleges_dontes_atalakulnak_vagy_megszunnek_a_kht_k.1004621.html (2016. 09. 04.)

⁵² Ld. pl. SZANISZLÓ Krisztián: *Esettanulmány az A38 Hajóról*. <http://www.a38.hu/hu/cikk/esettanulmany-a-hajorol> (2016. 09. 05.)

gal, akkor munkabéreként szert tehet a nyereségre vagy annak egy részére. A járulékfizetés szempontjából a tulajdonos ennél is jobban jár, ha egyéni vállalkozóként megbízási szerződést köt vele a tulajdonosi joggyakorlása alatt álló nonprofit gazdasági társaság, melynek munkájához ténylegesen hozzájárul, így csak a kisadózó vállalkozások tételes adóját (KATA) kell megfizetnie a bevételei után.

Az állami fenntartásban működő nonprofit gazdasági társaságok kevés kivételtől⁵³ eltekintve egyszemélyes gazdasági társaságok, ahol az alapító állam tulajdonosi érdekeit főszabály szerint a Magyar Nemzeti Vagyonkezelő (MNV) Zrt. útján képviseli, ám ezt a tulajdonosi joggyakorlást az állami tulajdonú kulturális nonprofit gazdasági társaságok felett átengedheti a kultúráért is felelős emberi erőforrások miniszterének. A nonprofit gazdasági társaságok alapító okiratát alapítói határozat formájában adja ki a tulajdonos, illetve a tulajdonosi joggyakorlást ellátó személy. A költségvetési szervek alapító okiratától a nonprofit gazdasági társaságok alapító okiratai annyiban különböznek, hogy irányító szerv helyett a társaság tagjai és a tőzstőke nagysága kerülnek feltüntetésre, a vállalkozási tevékenység az általános, ezért annak mértéke nincsen maximalizálva, azonban a vállalkozási tevékenység csak közhasznú célra irányulhat. Az alapító okirat rendelkezik a társaság cégjegyzéséről, szervezetéről, a könyvvizsgálat módjáról, a társaság nyilvánosságáról, az üzleti év időtartamáról és a megszűnés, vagyonfelosztás különböző esetkeiről. Az állami és önkormányzati tulajdonú nonprofit gazdasági társaságok számára védelmet jelent, hogy a gazdasági tevékenység nyomán keletkező profitot az alapító állam vagy önkormányzat nem vonhatja el, hanem az csak az alapító okiratban meghatározott közhasznú tevékenységre fordítható.⁵⁴

A nonprofit gazdasági társaságok dolgozói a Munka Törvénykönyve (Mt) hatálya alá tartozó munkavállalók, a bérezés szemben a költségvetési szervekkel, a munkáltató és a munkavállaló közötti megegyezés függvénye, nem a közalkalmazotti vagy a köztisztviselői bértábla előmeneteli rendszerétől függ. A nonprofit gazdasági társaságok finanszírozása nem a tulajdonos költségvetési fejezetéből történik, hanem éves szinten megkötött egyedi támogatási szerződéssel, illetve három-öt éves közszolgáltatási szerződésekkel. Pl. az EMMI minden évben egyedi támogatási szerződéseket köt a tulajdonosi joggyakorlása alá tartozó nonprofit gazdasági társaságokkal, melyek államháztartáson kívüli kifizetéseknek minősülnek, fedezetüket pedig az EMMI költségvetési fejezete jelenti.

A nonprofit gazdasági társaságok leginkább az előadó-művészeti szervezetek fenntartására alakultak, de a közművelődésben is jelen vannak. Azokban az esetekben érdemes nonprofit gazdasági társaságokat alapítani, amikor a társaság közhasznú tevékenységet lát el, így külső támogatásokat vehet igénybe, ámde jelentős gazdasági forgalommal és saját bevételekkel rendelkezik, ugyanakkor tisztán profitorientált működés mellett nem tudna szert tenni érdemi nyereségre, illetve az osztalék kivétele a vállalkozásból a közhasznú feladat el látását veszélyeztetné.

Forprofit gazdasági társaságok

Egy forprofit gazdasági társaság formájában működő kulturális intézmény alapvető sajátossága a nyereségorientáltság. A profitábilis működéshez szükséges a közönség, a látogatók vagy a vásárlók számának maximalizálása, mely sokszor háttérbe szoríthatja a kulturális

⁵³ Pl. Ópusztaszeri Nemzeti Történelmi Emlékpark Nkft.

⁵⁴ Ld. pl. MÚPA Budapest – Művészetek Palotája Nonprofit Kft. Alapító Okirata (egységes szerkezetben). https://www.mupa.hu/assets/f/6d/46/Alapito_okirat_20160330.pdf?1459344646 (2016. 06. 30.)

szolgáltatás vagy áru minőségének javítását, mint kívánatos célkitűzést. E vállalkozások esetében sokszor a profitmaximalizálás a fenntartható működés és az intézmény fejlődésének egyetlen záloga. Ugyanakkor a forprofit gazdasági társaság formájában működő kulturális intézmények, vállalkozások is a legtöbb esetben pályázhatnak a fő állami mecénatúráként megjelenő Nemzeti Kulturális Alap (NKA) forrásaira, szponzorokat vehetnek igénybe, és egyedi támogatási szerződéseket köthetnek az állammal és a helyi önkormányzatokkal. A kulturális törvény nem korlátozza a közművelődési megállapodás keretében az önkormányzatokkal szerződők körét a nonprofit gazdasági társaságokra,⁵⁵ ugyanakkor az előadó-művészeti törvény csak a közhasznú előadó-művészeti szervezetek nyilvántartását rendeli el,⁵⁶ a kiemelt és a nemzeti előadó-művészeti minősítések elnyeréséhez pedig közszolgáltatási szerződés kötése szükséges egy önkormányzattal,⁵⁷ illetve a nemzeti státusz elnyeréséhez az állammal,⁵⁸ melynek alanyai csak közhasznú előadó-művészeti szervezetek lehetnek.⁵⁹ A forprofit gazdasági társaságok ugyanakkor nem nyerhetik el a közhasznú státuszt, így közszolgáltatási szerződést sem köthetnek, ezáltal nem kaphatják meg a kiemelt és a nemzeti-előadó-művészeti minősítést sem. Sokkal nagyobb problémát jelent a forprofit előadó-művészeti szervezeteknek, hogy az előadó-művészeti társasági adó kedvezménynek sem lehetnek a jogosultjai, mivel ehhez is szükséges az előadó-művészeti törvény szerinti nyilvántartásba vétele a 2017-ig az NKA-hoz, jelenleg pedig a Pest Megyei Kormányhivatalhoz tartozó Előadó-művészeti Irodánál, mely lehetőség csak az állami és önkormányzati fenntartású, illetve a nonprofit szervezetek számára adott.

Ezáltal a forprofit gazdasági társaság formájában működő kulturális intézmények csak akkor tudják növelni szolgáltatásaik minőségét, ha a határbevétel növekménye nagyobb mértékű a határköltség növekményénél vagy legalábbis megegyezik azzal. Másképpen fogalmazva egy forprofit kulturális intézménynek csak akkor éri meg javítani szolgáltatásai minőségét, ha ezek költsége nem haladja meg a minőség emelkedésével jelentkező bevételeket. Optimális esetben pl. egy magasabb színvonalú színházi előadásért nagyobb összegű jegyárakat lehet megállapítani, de még az sem automatizmus, hogy jelen legyen egy szélesebb műértő közönség, mely hajlandó nagyobb számban jegyet váltani egy nivósabb előadásra. Ebből is következik, hogy a forprofit kulturális vállalkozások szemben az ún. magas kultúrával alapvetően a tömegkultúra, a populáris kultúra különféle területein lehetnek életképesek, mint pl. a könnyűzene, a könnyedebb zenés-táncos műfajok, a lemezyártás, az újság és könyvkiadás, a tömegfilmek forgalmazása vagy a cirkuszművészet.⁶⁰

Alapítványok, egyesületek, egyházi jogi személyek és jogi személyiség nélküli társulások A személyegyesülésként létrejövő egyesületek és a vagyonegyesülésként létesülő alapítványok nem hozhatóak létre gazdasági tevékenység folytatására,⁶¹ ugyanakkor mindkét civil egyesülési forma végezhet a célja megvalósításával közvetlenül összefüggő gazdasági tevékenységet.⁶² Mégis azok a kulturális civil szervezetek, köztük a szakmai és érdekképviseleti

⁵⁵ Kultv. 75. § és 79. § (1) bek.

⁵⁶ Emtv. 7. § (1) bek.

⁵⁷ Emtv. 11. § (3) bek.

⁵⁸ Emtv. 11. § (2) bek.

⁵⁹ <http://www.nonprofit.hu/tudastar/kozhasznusag-feltetelei> (2017. 09. 05.)

⁶⁰ DARUKA, 2002. 54-55.

⁶¹ 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről (a továbbiakban: Ptk.) 3:63. § (2) bek. és 3:379. § (1) bek.

⁶² Ptk. 3:63. § (3) bek. és 3:379. § (1) bek.

tömörülések választják inkább az alapítványi vagy egyesületi működési formát, melyek szemben a nonprofit gazdasági társaságokkal, kevesebb saját bevétellel rendelkeznek a gazdasági tevékenységekből, ezért jobban függenek a mecenatúrától és a szponzorációtól. Ugyanakkor az egyes előadó-művészeti szervezetek által a társasági adó kedvezményeiből igénybe vehető forrásokat a jegybevétel alapján képzik, így a nonprofit formában működő előadó-művészeti szervezeteknek is érdekük a minél magasabb jegyár bevételek elérése. Az állami és önkormányzati fenntartású intézményekhez hasonlóan a szponzorokkal és mecénásokkal jól ellátott civil előadó-művészeti szervezetek is megengedhetik maguknak, hogy nyomott áru, erősen megtámogatott jegyárakkal teltházassal előadásokat produkáljanak, a támogatásoknak köszönhetően pedig még az alacsony jegyárak mellett is képesek lehetnek nullszaldósra kihozni egy előadást.

A kulturális szférában dolgozó közalkalmazottakat tömörítő szakszervezeteken túl az érdekképviselői és szakmai feladatokat ellátó kulturális civil szervezetek jellemzően egyesületi formában működnek. Ezek a kulturális civil szervezetek a kulturális ágazat teljes vertikumát átfogják az alkotó,- képző,- és előadó-művészetektől kezdve a közgyűjteményi szférán át az örökségvédelemig.

Az előadó-művészeti szervezeteken kívül a hagyományörzésben, a népművészetben, az amatőr színháztársaságokban, a kórusművészetben és a kamarazenében vannak erőteljesen jelen a kulturális egyesületek és alapítványok.⁶³

Lényeges tudnivaló, hogy a Nemzeti Kulturális Alap (NKA) forrásából nem lehetséges a nem állami, így a civil kulturális szervezetek működési költségeit sem finanszírozni. Az NKA a kulturális események és kiadványok finanszírozásában vehet részt a vonatkozó törvény szerint,⁶⁴ a Nemzeti Együttműködési Alap (NEA) forrásaiból ugyanakkor lehetséges az alapítványok, egyesületek működési költségeinek támogatása.

Fontos szereplői a kulturális élet bizonyos szegmenseinek az egyházi fenntartású kulturális intézmények is. Az egyházak a közművelődésben és az alkotóművészetben kevésbé jelennek meg, de az egyházzsenén és az egyházi kórusokon keresztül jelentős szerepet töltenek be az előadó-művészetben, értékes műemlékek vannak egyházi tulajdonban, valamint az egyházi múzeumok, könyvtárak és levéltárak is számottevőek hazánkban. Az is előfordul, hogy egy egyházon belül is többféle fenntartó van jelen. Az esztergomi Keresztény Múzeum, a Főszékesegyházi Könyvtár és a Prímási Levéltár pl. az Esztergom-Budapesti Főegyházmege fenntartásában működik,⁶⁵ míg a Tihanyi Bencés Apátság Múzeum fenntartója, ahol a legfontosabb korai magyar nyelvemlék, a tihanyi alapítólevél is található,⁶⁶ katolikus szerzetesrendként a Magyar Bencés Kongregáció.⁶⁷ Az Evangélikus Országos Múzeum, az Evangélikus Országos Levéltár és az Evangélikus Országos Könyvtár fenntartója pedig maga a Magyarországi Evangélikus Egyház.

A legtöbb könnyűzenei együttes, számos alternatív és amatőr művészcsoport, vándortársulat, képzőművészeti kollektíva nem működik jogilag formalizált keretben. A professzionális irányba történő elmozduláskor azonban mind a pályázást, megrendelések esetén pedig mind a számlaadást megkönnyíti, ha az érintett művész legalább kivált egy egyéni vállalkozói igazolványt vagy pedig létrehoz egy egyszemélyes gazdasági társaságot. Alkotócsopor-

⁶³ HARSÁNYI, 2002. 161.

⁶⁴ Nemzeti Kulturális Alapról szóló 1993. évi XXIII. törvény (a továbbiakban: Nkatv.) 7/B. §.

⁶⁵ <http://www.keresztenyimuzeum.hu/page.php?id=80> (2016. 09. 07.)

⁶⁶ http://tihany.osb.hu/wp-content/uploads/2013/02/alapito_okirat.pdf (2016. 09. 07.)

⁶⁷ <http://tihany.osb.hu/kongregacio/> (2016. 09. 07.)

tok, művészi kollektívák esetében pedig célszerű lehet az egyesületi vagy más nonprofit működési forma.

1. táblázat. Kulturális ágazatokra jellemző intézménytípusok (példákkal), finanszírozás

Fenntartó Ágazat	Állami	Önkormányzati	Magán	Civil, egyházi
Alkotó és képzőművészet	nonprofit gt. (MANK Nkft.) 6 alkotóház, 12 alkotóművészeti ösztöndíj, NKA (mecenatúra)	-	műkereskedelem: galériák, vásárok (Art Market Budapest), könyvkiadók és könyvterjesztők; zeneműkiadók zömmel egyéni alkotók	egyházi könyvkiadás: Szent István Társulat, szakmai és érdekképviseleti szervezetek (MAOE, MKISZ)
Előadó-művészet	ktsgv.-i szervek (MÁO, PMSZ), nonprofit gt.-k (MÚPA, MACIVA) előadó-művészeti TAO, Emtv. szerinti minősítés, NKA (mecenatúra)	főként nonprofit gt.-k, néhány ktsgv. szerv.	nonprofit gt.-k (nkft): magán-színházak, forprofit gt.-k: magáncirkuszok, könnyűzenei koncerttermek, szórakoztatóipar	nonprofit gt.-k (Nkft.), egyesületek (pl. FÜGE-Jurányi Inkubátorház, MU Színház), alapítványok (pl. TÁP Színház) egyházzene, kórusok, zenekarok: alapítvány (Angelica Leánykar), egyesület (Salgótarjáni Kamarazenekar)
Közművelődés	ktsgv.-i szerv (NMI) --- -> Lakitelek Népfőiskola Nkft.-je közműv. int. minősítése	ktsgv.-i szervek (pl. Bp. Művelődési Központ), nonprofit gt.-k (Nkft.)-MOM Kult. Központ	Népfőiskolák (Aquarius Népfőiskola és Szociális Szövetkezet), forprofit gazd társaságok: Tropicarium Óceánárium Kft.	közművelődési megállapodás nonprofit gt.-k (Nkft.): Fonó Budai Zeneház, alapítványok: Budai Művészház, egyesületek: Hajdú-Bihar Megyei Népművészeti Egyesület, szakszervezetek (KKDSZ)
Könyvtárak	ktsgv.-i szervek (OSZK, OIK) Országos Könyvtári Kollégium, NKA (mecenatúra)	ktsgv.-i szervek: Kátanya József Megyei Könyvtár	Magánegyetemek könyvtárai	egyházi könyvtárak: Pannonhalmi Bencés Főapátság könyvtára, egyházi egyetemek könyvtárai, szakszervezetek (KKDSZ)
Levéltárak	ktsgv.-i szervek (MNI, ÁBTL), megyei levéltárak	ktsgv.-i szervek: városi levéltárak (pl. Budapest Főváros Levéltára)	nyilvános magánlevéltárak (Politikatörténeti és Szakszervezeti Levéltár, Nyílt Társadalom Archívuma)	egyházi levéltárak: Magyar Zsidó Múzeum és Levéltár (MAZSIHISZ), szakmai szervezetek: Magyar Levéltárosok Egyesülete
Muzeális intézmények	ktsgv.-i szervek NKA (mecenatúra) Kubinyi Program, települési önkorm. érdekltségnövelő tám.	ktsgv.-i szervek	magán muzeális intézmények: Törley Múzeum, Memento Park-Szoborpark	egyházi múzeumok: Keresztény Múzeum (Esztergom), alapítványi múzeumok (nyilvános magángyűjtemények): KOGART Ház

Készítette: dr. Szaniszló Krisztián

KRISZTIÁN SZANISZLÓ

Classification Aspects of the Hungarian Cultural Institutions

(Summary)

The aim of this study to present the classification aspects of the Hungarian cultural institutions according to the (legal) person of operator or the general forms of cultural institutions by jurisdiction. After the Fall of Communism in 1989-1990, the State remained the operator of the largest Hungarian cultural institutions, such as the national museums and the Hungarian National Archives. However the local governments have become the operators of the local libraries, theatres and the community centres. Besides, NGOs and private firms have tended to fund artistic institutions, mainly troupes, orchestras and dance companies. The cultural institutions, which have to carry out administrative tasks, can operate only as budgetary agencies (e.g. archeological duties of the museums). In contrast, the cultural institutions, which have large amount of own income (e.g. theatres, concert halls), tend to operates as non-profit Limited Companies (Ltd.).